

Ярослав КІНАШ

прокурор Синельниківської
окружної прокуратури
Дніпропетровської області,
аспірант Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: РОЛЬ ПРОКУРОРА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Збройні конфлікти завжди призводять до численних порушень міжнародного гуманітарного права та вчиненню воєнних злочинів. Тож в цьому аспекті захист прав людини, гарантованих Конституцією та міжнародними нормативно-правовими актами, набуває вкрай важливого значення. З початку воєнної агресії РФ проти України зафіксовано численні випадки вчинення воєнних злочинів – від масових вбивств, тортур і депортації дітей до руйнування цивільної інфраструктури та атак на мирне населення. Найбільш вразливою стороною за цих умов стає цивільне населення, зокрема, діти та люди похилого віку. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на листопад 2025 року зафіксовано понад 190 000 воєнних злочинів [1], і ця цифра продовжує зростати в умовах продовження воєнних дій. У цьому контексті особливе значення відводиться прокурору, який не лише здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, але й виступає гарантом дотримання прав осіб, що стали жертвами воєнної агресії.

Так, роль органів прокуратури при розслідуванні воєнних злочинів полягає в тому, що Офіс Генерального прокурора здійснює процесуальне керівництво розслідувань воєнних злочинів, а органи прокуратури слідкують за дотриманням законів та норм під час документування та розслідування воєнних злочинів іншими правоохоронними органами, а також представляють сторону обвинувачення у судах. Прокурори збирають докази воєнних злочинів Росії для забезпечення їх належної фіксації відповідно до міжнародних норм та практик. Таким чином, ці докази можуть бути представлені як в українських, так і в міжнародних судах [2].

Забезпечення прав потерпілих від воєнних злочинів ґрунтується на комплексі міжнародних та національних нормативно-правових актів, що формують правову основу механізмів захисту та відновлення порушених прав. Основний базис міжнародного гуманітарного права був сформований після закінчення Другої світової війни, а його джерелами є Женевські конвенції 1949 року та додаткові протоколи до них 1977 року, які закладають фундаментальні принципи захисту цивільного населення та осіб, що не беруть участі у бойових діях. Зазначені міжнародні нормативно-правові акти чітко закріплюють обов'язок сторін конфлікту захищати цивільне населення та

цивільні об'єкти від нападів. При веденні бойових дій комбатанти зобов'язані це враховувати. Україна ратифікувала ці міжнародні договори, тому їх положення є обов'язковими для нашої держави [3].

Після початку повномасштабної війни на території України важливим кроком в дотриманні прав постраждалих від воєнних злочинів стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» від 03.05.2022 року, яким Кримінальний процесуальний кодекс України доповнено Главою XI² «Особливості співробітництва з міжнародним кримінальним судом», яка, зокрема, визначає особливості взаємодії співробітництва національних правоохоронних та судових органів з Міжнародним кримінальним судом [4, с. 535].

З метою ефективного фіксування воєнних злочинів в системі органів прокуратури України також забезпечено функціонування спеціальних підрозділів, діяльність яких пов'язана із воєнними злочинами, зокрема департаменту нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту Офісу Генерального прокурора, Відділу взаємодії з міжнародними державними та неурядовими організаціями департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту Офісу Генерального прокурора, Atrocity Crime Advisory Group (ACA) for Ukraine (групи радників із зарубіжних країн – США, Великої Британії, ЄС та ін.) [5, с. 565].

Також представники Офісу Генерального прокурора України у співпраці із провідними експертами із міжнародного гуманітарного права, представниками Департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, судьями та за участі таких організацій, як Офісу Ради Європи в Україні, Truth Hounds, Проекту ЄС «ПравоJustice», Міжнародного фонду «Відродження» та Just Group розробили методологічні рекомендації щодо стандартів розслідування воєнних злочинів. Вони є важливим інструментом для прокурорів, слідчих та суддів, адже сприяють трансформації національної практики відповідно до міжнародних стандартів, забезпечуючи тим самим реальну можливість притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості для жертв війни [5, с. 565].

При цьому функціональна діяльність прокурора у справах щодо порушення міжнародного гуманітарного права передбачає не лише процесуальне керівництво під час проведення досудового розслідування, а й гуманістичну складову – захист та відновлення порушених прав потерпілих як учасників кримінального процесу та жертв воєнного насильства.

Проте незважаючи на ґрунтовні кроки в забезпеченні прав постраждалих від воєнних злочинів, прокурори під час виконання своїх повноважень, зокрема, здійснення нагляду за додержанням законності під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення, зіштовхуються з низкою серйозних викликів для ефективного захисту прав потерпілих. До основних викликів

можна віднести, зокрема, складний доступ до місць скоєння злочинів, психологічний стан потерпілих, перевантаженість правоохоронної системи, нестача доказової бази через руйнування об'єктів та знищення документів, перебування потерпілих осіб за кордоном та ін. Всі ці фактори ускладнюють збір доказової бази, затримують процес розслідування та потребують застосування спеціалізованих методів роботи.

У сучасних умовах збройного конфлікту ефективність діяльності органів прокуратури в частині забезпечення прав постраждалих від воєнних злочинів значною мірою залежить від впровадження інноваційних технологій та цифрових інструментів збору та аналізу інформації, а також більш тісної взаємодії з міжнародними організаціями та неурядовими правозахисними організаціями в контексті документування воєнних злочинів.

Одним із ключових напрямів вдосконалення є цифровізація процесів документування та розслідування воєнних злочинів із широким застосуванням OSINT (Open Source Intelligence). Як зазначив Голова Верховного Суду С. І. Кравченко, «у сучасних реаліях OSINT (розвідка на основі відкритих джерел) є одним із ключових джерел інформації, що широко використовується в процесі збору доказів щодо вчинення злочинів, зокрема воєнних. Така практика вимагає від національної правової системи не лише глибшого розуміння специфіки цифрових доказів, але й активного вивчення і впровадження найкращого міжнародного досвіду в цьому питанні» [6].

Також подальша активна взаємодія органів прокуратури з міжнародними організаціями та неурядовими правозахисними організаціями в контексті документування воєнних злочинів дозволить підвищити ефективність документування злочинів, стандартизувати процеси збору доказів та адаптувати національну практику до міжнародних стандартів. Залучення міжнародних експертів, представників організацій, таких як Офіс Ради Європи в Україні, Truth Hounds, Міжнародний кримінальний суд, проекти ЄС «ПравоJustice», а також неурядових фондів, дозволить отримати методологічну підтримку, консультації щодо кваліфікації дій та забезпечення прав потерпілих. Міжнародна та правозахисна підтримка забезпечує додатковий захист прав потерпілих, надання психологічної підтримки, координацію соціальних і правових програм та інформаційну прозорість розслідувань. Взаємодія з такими організаціями створює умови для системного підходу до прокурорської діяльності та посилює довіру суспільства до кримінальної юстиції в умовах воєнного конфлікту.

Отже, функціональна роль прокурора у забезпеченні прав потерпілих від воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту набуває особливої значущості, адже саме від ефективності дій органів прокуратури залежить встановлення істини, притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості для жертв агресії. Попри численні виклики прокурори активно адаптують свою діяльність до міжнародних стандартів, впроваджують цифрові інструменти та розширюють співпрацю з міжнародними і

правозахисними організаціями. Такий комплексний підхід дозволяє не лише підвищити ефективність розслідувань та захисту прав постраждалих, а й утвердити довіру до правової системи України в умовах воєнного стану та забезпечити дієве втілення норм міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел

1. Понад 190 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генпрокурора представив Комісії ООН масштаби злочинів РФ проти України. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/ponad-190-tisyac-vojennix-zlociniv-ofis-genprokurora-predstaviv-komisiyi-onn-masstab-i-zlociniv-rf-proti-ukrayini> (дата звернення: 15.11.2025).
2. Головне про воєнні злочини. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://war.gp.gov.ua/crimes.html> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Падалка М. А. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-10> (дата звернення: 15.11.2025).
4. Тимофеев А. О. Проблемні аспекти імплементації римського статуту міжнародного кримінального суду в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 534–536. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/124> (дата звернення: 15.11.2025).
5. Боровик А. В. Роль прокуратури у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів в ході Російсько-Української війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 564–566. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/139> (дата звернення: 15.11.2025).
6. Кравченко С. І. OSINT як доказ у розслідуванні воєнних злочинів : матеріали семінару. 2025.

Ольга ХАЛАДЖИ

суддя Дніпровського апеляційного суду

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІ ЯК ЗАСІБ ПУБЛІЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРИНЦИПІВ ЕФЕКТИВНОГО ТА ДОБРОЧЕСНОГО СУДІВНИЦТВА

Нагальним питанням подальшого функціонування та розвитку нашої держави на засадах законності та з дотриманням принципів ефективного та доброчесного судівництва є забезпечення ефективної роботи судді, забезпечення доброчесності його діяльності, належна оплата його праці, постійне підвищення кваліфікації, у тому числі засобом вивчення міжнародної судової практики, забезпечення кар'єрного росту в залежності від професійних навиків та особистого бажання судді. Поряд з цим не менш важливим питанням є контроль за діяльністю суддів, вжиття ефективних заходів юридичної відповідальності за порушення в їх діяльності та встановлення ефективних та справедливих мір такої відповідальності. Дисциплінуючим впливом на суддю за результатами його відходження від служіння закону є дисциплінарна відповідальність, застосування якої має бути